

4. Učené společnosti

Societas inkognitorum

Vznik:

Na pozadí vzniku **Společnosti neznámých**, celým názvem **Societas eruditorum incognitorum in terris Austriacis**, stála zejména snaha o narušení jezuitského monopolu na vyšší vzdělání, která se projevovala i ve školských reformách Marie Terezie ve 40. a 50. letech 18. století.

Z tohoto důvodu také Marie Terezie povolila roku 1746 **Josefu Petraschovi** založení „Společnosti neznámých vzdělanců v rakouských zemích“.

Zakladatel:

Svobodný pán **Josef Petrasch (1741-1772)** byl duchovním otcem a hybatelem Společnosti neznámých.

Narodil se v rodině císařského generála ve Slavonském Brodu. Studoval na jezuitské koleji v Olomouci a později v Lovani.

Cestoval po jižní a Západní Evropě, kde se seznámil a stal členem několika učených společností.

Jako dvacetiletý pak vstoupil do vojska, kde se vypracoval až na pobočníka rakouského vojevůdce Evžena Savojského.

Roku 1743 se usazuje v Olomouci, kde zdědil dodnes stojící palác na Horním náměstí.

Pobýval též na svém novorenesančním sídle Nové Zámky nedaleko Bučovic, kde shromáždil mnohojazyčnou knihovnu čítající 3500 svazků.

Petrasch byl autorem několika německých divadelních her, románů, poezie (např. Gedichte eines Slawoniers) a též odborných traktátů.

- Nepatřil sice k vrcholným vzdělancům své doby, ale je ceněn především pro své schopnosti shromáždit kolem sebe tvůrčí osobnosti.

O společnosti:

Societas incognitorum jako první učená společnost v habsburské monarchii měla již od svého vzniku (1746) vypracovány stanovy, které určovaly její zaměření a strukturu.

Stanovy byly na tehdejší dobu moderní a na úrovni jiných učených společností Evropy.“

Cílem společnosti bylo sdružovat domácí i zahraniční učence katolického i protestantského vyznání a tím umožnit pronikání pokrokových myšlenek a tendencí do monarchie.

Společnost se scházela jednou týdně v Petraschově paláci.

Zasedání byla otevřená i veřejnosti a na každém z nich byl přednesen příspěvek některého z členů.

Přednášející nesměl být pro své vědecké snahy nijakým způsobem zesměšněn, ba naopak mu měla být v případě dobré práce udělena pochvala.

Největší přínos Společnosti však tkvěl ve vydavatelské činnosti.

Od roku 1747 začal vycházet v Olomouci (od třetího ročníku pak ve Frankfurtu a později Lipsku) časopis *Montaliche Auszüge alt- und neuer belehrten Sachen* (*Měsíční výtahy ze starých i nových poučených věcí*).

Časopis vycházel měsíčně a přinášel pouze informace o nových a vědeckých publikacích a událostech ve vědeckých centrech.

Do časopisu přicházely zprávy mimo jiné z Londýna, Paříže, Říma, Haagu, Amsterdamu, Vídně, Petrohradu, Cařihradu a další.

Práce členů společnosti na jeho stránkách vydávány nebyly. Autorem většiny článků byl pravděpodobně sám Petrasch.

Časopis zaniká roku 1748 a ani společnost neměla poté dlouhého trvání.

Kvůli odporu jezuitů a dalších představitelů moravské stavovské společnosti dochází k postupnému úpadku Společnosti.

Když pak Petrasch odchází roku 1751 na své sídlo do Nových Zámků, Společnost končí definitivně.

Členové

Domácí členové Societas incognitorum pocházeli zejména z církevního prostředí. Byl to především olomoucký kanovník a poradce olomouckého biskupa **František Řehoř Gianniny**. Gianniny byl rovněž kvalitním historikem, znalcem orientálních jazyků a majitelem pozoruhodné knihovny.

Na pozvání Petrasche pak přichází do Olomouce a stává se členem společnosti benediktin **Magnoald Ziegelbauer**, který se zabýval dějinami zbožnosti a vzdělanosti a posléze dějinami Olomouce a Moravy. Ziegelbauer se svými spolubratři se neúspěšně pokusil v Praze při břevnovském klášteře založit vzdělávací ústav pro šlechtu. Z tohoto ústavu pak někteří zahraniční členové přicházejí do Olomouce. Tak se stává členem Společnosti salcburský profesor **Anselm Design** nebo opat kláštera sv. Jimrama v Řezně **Jan Baptista Kraus**.

Z dalších zahraničních členů můžeme jmenovat např. milánského učenice a knihovníka **Antonia Muratoriho**, vídeňského archiváře a historika **Theodora Antonína Taulowa z Rosenthalu** a také tvůrce tereziánských školských reforem **Gerarda van Swietena**.

Závěrem můžeme říci, že činnost Společnosti neznámých představovala jedno z prvních významnějších prolomení jezuitského vlivu na vyšší vzdělávání a byla **první učenou společností v habsburské monarchii**, která užívala živého jazyka, tj. němčiny, čímž zpřístupňovala poznání mnohem širšímu spektru lidí.

Literatura:

Kostlán, Antonín: Societas incognitorum, první učená společnost v českých zemích, Praha 1996

Beran, J.: Před 225 výročí vzniku Společnosti neznámých, Archivní zprávy ČSAV 1, 1970

Králík, O.: Olomoucká Societas incognitorum, Olomouc 1947

Královská česká společnost nauk 1769-1952

Roku 1769 vznikla v českých zemích Společnost učená, která byla základnou pro Královskou českou společnost nauk (ta vznikla roku 1784).

Práce jejích členů byly pravidelně publikovány v týdeníku [Gelehrte Nachrichten](#) (Učené zvěsti), který vycházel v letech 1771-1772, autoři publikovali především německy.

Jedním ze zakládajících členů byl Ignác Antonín Born, ke kterému se později připojil mikulovský rodák Josef Sonnenfels, Gelasius Dobner, Karel Rafael Ungar, Mikuláš Voigt, Karel Jindřich Šteib, František Josef hrabě Kinský nebo Ignác Cornova.

Společnost pokračovala pod stejným názvem i po roce 1918 vzniku Československa.

Stejně tak pracovala i za německé okupace, kdy částečně a samozřejmě ilegálně nahrazovala uzavřené vysoké školy.

Byla nucena skončit až v roce 1952, kdy všechny podobné činnosti přebrala a utlumila tehdy vzniklá státní Československá akademie věd.